

בסיס א' במג'נטה

מאת: צבי בן-צור

לאחר סיום מלה"ע שכר המוסד לעלייה ב' חווה פרטית ששמה היה וילה פֶּזְנָה, בקרבת העיר מג'נטה (Magenta) בצפון איטליה, על הכביש לטורינו כ-60 ק"מ מערבית למילאנו. הווילה הייתה טירה ישנה ששוקמה אחרי המלחמה בידי חיילים ארצישראלים מיחידות ההנדסה לצרכי פעילות 'המוסד לעלייה ב'. החווה סווגה בטפסים רשמיים כ"בית ספר להכשרה חקלאית" (Scuola Agraria).

במוסד לעלייה ב' היא כונתה בסיס א' (קיצור השם המלא: ע"ש של אליהו גולומב). החווה התחילה לפעול באוקטובר 1945 בתור חוות הכשרה, בדומה להרבה אחרות שהוקמו ברחבי איטליה, להכשרת הפליטים לקראת העפלתם. אבל במהרה היא הפכה למרכז באיטליה לאחסון הציד הרב שנגנב ממחסני הצבא הבריטי עבור מפעל ההעפלה (מיטות, מזרנים, שמיכות, חביות דלק, ציוד מטבח וכיו"ב). במקביל, בסיס א' התפתח לנקודת הריכוז המרכזית באירופה לאמל"ח לקראת שליחתו לארץ – נשק שנאסף/נגנב ע"י החיילים העבריים חברי ה'הגנה' בצבא הבריטי, בעיקר באיטליה אך גם במקומות אחרים באירופה (כך למשל הצליחו אנשי הבריגדה היהודית לשים ידם על כמות נשק לא מבוטלת בעת פירוק היחידה בבלגיה; הנשק הועבר לבסיס א' לאחר שאוחסן זמנית בצרפת), ואמל"ח שנרכש מבתי חרושת באיטליה לייצור נשק, תחמושת ומרעומים ומסוחרים איטלקיים שסחרו בעודפי הצבא האמריקאי (ושהיוו את המקור העיקרי לט.נ.ט). בבסיס א' הוקמו מקומות מסתור תת-קרקעיים שבהם הוסתר הציד שנועד לספינות המעפילים והאמל"ח לקראת שליחתו ארצה.

דרך החווה עברו אלפי צעירים שחיכו להעלאתם ארצה, בהדרכת מדריכי תנועות הנוער השונות. על הצעירים הוטלו מטלות רבות כגון הכנת ארגזי מזון ותרופות לספינות, תפירת ערסלים שימשו כמיטות בימי ההפלגה ותפירת תרמילי גב שיאפשרו למעפילים לארוז את ציודם האישי. בחווה שהו הרבה מאד אנשים, לעיתים עד כאלף איש בו זמנית.



הכנות להעפלה: יהודה ארזי, אז הממונה על פעילות המוסד לעלייה ב' באיטליה, מבקר מעפילים לעתיד העוסקים בבסיס א' בייצור ערסלים לשימוש בספינות

אברהם זכאי, מפקדו הראשון של הפלי"ם, ביקש להישלח לאירופה במשימות העפלה ובאוגוסט 1946 הגיע לאיטליה. התפקיד שיהודה ארזי ייעד לו היה לעמוד בראש פעולות ההכנה של אוניות המעפילים למשימתן, אך בחודשים הראשונים שלו באיטליה פיקד על בסיס א' (עד סוף 1946, עת העתיק את מקום פעילותו לפורטו ונרה הסמוכה ללה-ספציה, מקום משכנה של מספנה שהכשירה ספינות מעפילים רבות). עמדה במחנה לרשותו קבוצה של כ-100 פליטים צעירים שתפקידם היה לשמור על הבסיס ולסייע בעבודות ההכנה של הספינות להפלגתן את האתגר שעמד בפני זכאי היטיבה לתאר עדה סרני (בספרה "ספינות ללא דגל"): "הוא היה ארץ-ישראלי יחיד בין מאה פליטים צעירים שלא קיבלו עול משמעת ושדמותם הרוחנית עוצבה בבריחות, במאורות ובצל תנורי הקרמטוריום, נערים שלא זכרו כמעט שהייתה להם פעם משפחה ... הם התנגדו לכל כפיית משמעת שהזכירה להם את המשמעת הברוטלית במחנות; בחוסר המשמעת ראו סמל של החופש שהגיעו אליו". להלן סיפורו של זכאי מתקופת שהותו בבסיס במהלך 1946:

כמפקד הפלוגה הימית, אברהם דרש שיאפשרו לו לצאת לאירופה ולחזור כמלווה למעפילים. לאחר תקופת המתנה, הוא ובצלאל דרורי הוברחו בתא השרשראות של אניית 'עתידי'. לובה אליאב קיבל את פניהם "של שני המפוחמים שיצאו מבטן אנייה..." כתיאורו, ונסע אתם למג'נטה. מחנה מג'נטה שימש מרכז להכשרת נוער ניצול-שואה. במשך הזמן המחנה הפך למרכז הספקה סודי לציוד, עבור האוניות, ועל אברהם הוטלה האחריות להסבת אוניות אלה לאוניות מעפילים.

"נוהל העבודה במחנה לא היה לרוחי", מספר אברהם, "... לקראת הפלגת אונייה נהגו לעבוד שם יומם ולילה וברגע שהאנייה הפליגה, לא עשו דבר ... שאיפתי הייתה לשנות וליעל את העבודה. היה ברור, שלהשיג מבוקשי, אסור היה לי להנחית פקודות על הצעירים הללו והדרך לזכות בשיתוף פעולתם, היא דרך שכנוע ודוגמה אישית ... ידעתי, כי עלי להגיע תחילה אל אנשי המפתח בעלי ההשפעה והמנהיגות.

החלטתי להשקים קום ולהתעמל, בתקווה שמישהו מהם יצטרף אלי. ואכן, במהרה הצטרפה קבוצת אנשים מהוועד של הנוער ואחריהם הצטרפו האחרים. מאותו רגע התחילה עבודתנו לשאת צביון של צוות מגובש, דבר ששינה את והאווירה ואת רוח העבודה במחנה".

בעבודתו עם נוער ניצול-שואה, אברהם מדגיש שתי חוויות ממכלול חוויותיו ומספר:

"... פעם הקדימו מועד הפלגת אונייה והיה עלינו להספיק לתפור 150 ילקוטי גב וערסלים, שימשו כמיטות באונייה, וגם לטעון ארגזי מזון ותרופות לקראת ההפלגה. אבל האנשים סירבו לעבוד בשבת. פניתי לאנשי הוועד, שיוורו לעבוד בשבת, והס סרבו.

החלטתי להיכנס למתפרה ולהתחיל לתפור ... הייתה זו אמי, שלימדה אותי לתפור במכונת תפירה. בעבר, כאשר נרתמתי לעזרת אחי יעקב, שבנה סירות מפרש, אמור הייתי לתפור את המפרשים. ביקשתי עזרתה של אימי, והיא בחכמתה המעשית, לא תפרה במקומי, אלא לימדה אותי את המלאכה. 'לא יזיק לך לדעת', אמרה. ואכן, הודות לה, יכולתי להירתם לעבודה. לא עבר זמן רב והבחורים הצטרפו אלי ובכוחות משותפים סיימנו את העבודה בזמן".

ועוד מספר אברהם: "היה זה יום ראשון, האנשים רצו לצאת לכפר. וכשהיו כבר על הקומנדקר, קיבלתי הודעה, כי המשטרה נמצאת בכפר. רצתי לשער, כדי להוריד את האנשים מהרכב. על אף ההסברים, הם מאנו לשמוע. לא נותר לי, אלא להשתמש בסמכותי ואמרתי: 'אתם לא נוסעים! וזו פקודה!' באותו רגע שמעתי אחד פולט מבין שניו: 'קאפור'.

הרגשתי כאילו סכין פילחה לי את החזה. ובדומה למקרים אחרים, בחרתי שלא להגיב".

"... עם הזמן, רכשתי את אמונם של הצעירים והתפתחו בינינו יחסים נפלאים, ויכולתי לנצל את ניסיוני כמדריך בתנועת נוער ולהתחיל ללמד אותם, בין היתר, עברית ותנ"ך".

איש הפלי"ם בצלאל דרורי, שפיקד על המחנה 4 חודשים בסוף 1946 תחילת 1947, מעיד: "מחנה מג'נטה היה הבסיס העורפי הגדול ביותר של עליה ב' באיטליה. הוקמו בו 28 סליקים, ובהם הוסתרו כלי נשק רבים, מכוניות משא, ג'יפים, מיכלים של דלק, חביות גדולות של דלק לאוניות, מלאי של מזון, שיועד לאוניות המעפילים, וכן חגורות הצלה ובדי ברזנט מהם תפרו במתפרה של המחנה מיטות וערסלים, ששימשו את המעפילים בעת ההפלגה בים. במחנה הכרתי את דינה לבית מינצברג, רעייתי לימים ועד עצם היום הזה. דינה היתה אחראית על משלוחי המזון לאוניות המעפילים. כעבור 4 חודשים בהם ניהלתי את מחנה מג'נטה, הועברו המעפילים לחוף מטפונטו שבדרום איטליה. משם הם היו אמורים להפליג לישראל באונייה "סוזנה", שנרכשה על ידי ארזי בתחילת שנת 1947".

ה'הגנה' שמרה ככל האפשר על הפרדה ברורה בין פעילות העפלה לפעילות רכש. בסיס א' היה מבחינה זאת יוצא דופן, שכן התנהלה בו פעילות מאסיבית בשני התחומים. מוניה מרדור, מבכירי מערכת הרכש של ה'הגנה' ומי שארגן בתחילת 1947 את צוות הרכש באיטליה – צוות מצומצם שמנה פחות מתריסר איש – מעיד בספרו "שליחות עלומה": "כל הציוד שרוכז במג'נטה הועבר על ידינו לארץ עד סוף 1947 בששה משלוחים, באריזות מוסוות ובאוניות איטלקיות בעיקר. משלוחים אלה כללו: 200 מקלעי ברן וחלקי חילוף; 1,000 רובים אנגליים; 500 רובים גרמנים; 400 תת מקלעים מסוגים שונים, רובם 9 מ"מ; 500 אקדחים מסוגים שונים; 1,500,000 כדורים, רובם 303. ו-9 מ"מ". במחצית הראשונה של 1948 הדגש של רכש באיטליה עבר לחומרי נפץ והדף שהיו נחוצים למיקוש ופיצוץ וכן לצרכי תע"ש ושאי אפשר היה להשיג אותם ממקורות אחרים. מרדור מציין שבין ינואר למאי 1948 נשלחו מאיטליה ארבע משלוחי אמל"ח במשקל כולל של כ-535 טון. אם כי מרדור לא מציין זאת במפורש, סביר להניח שגם משלוחים אלו רוכזו לקראת שליחתם בבסיס א', שם הייתה התשתית לאריזת האמל"ח והסוואתו במיכלי מתכת מצורות וסוגים שונים ארוזים בארגזי עץ מסיביים.



איש הפלי"ם חיים סנש (משמאל) ופעילים נוספים במהלך אריזה ומשלוח של נשק ותחמושת ארצה, המרכז לפעילות העפלה ורכש (בסיס א') ליד העיר מג'נטה, איטליה, נוב' 1947



קבוצה של חברי חוות ההכשרה ע"ש אליהו גולומב, מג'נטה